

II. ŞEKİL VE ŞARTLARI

Orta terim her iki öncülde de yüklem olarak bulunursa
ikinci Şekil ortaya çıkar.

ŞARTLARI

1. B. Ö. Tümel olmalıdır.
2. Öncüllerden biri nitelik(olumluluk-olumsuzluk)
bakımından farklı olmalıdır.

II. ŞEKLİN 1. MODU:

K.Ö. Tümel Olumlu, B. Ö. Tümel Olumsuz Olur.
Sonuç da Tümel Olumsuz Olur.

Her zarûre-i zâtiyye, dâimedir.
Hiçbir zarûre-i ezeliyye, dâime değildir.
O halde hiçbir zarûre-i zâtiyye, zarûre-i ezeliyye
değildir.

Her Mısırlı Afrikalıdır.
Hiçbir Avrupalı Afrikalı değildir.
O halde hiçbir Mısırlı Avrupalı değildir.

Her çalışan başarır.
Hiçbir ihmalkâr başarılı değildir.
O halde hiçbir çalışan ihmalkâr değildir.

II. ŞEKLİN 1. MODUNUN I. ŐEKLE İRCA: BİRİNCİ YOL

Olumsuz olan **büyük öncülü döndürölür** ve kıyas yeniden kurulur. Eğer kıyas, asıl kıyas ile aynı sonucu veriyorsa asıl kıyasın sonucu doğrudur anlamına gelir.

Asıl Kıyas:

Her çalışan başarır.

Hiçbir ihmalkâr başarılı değildir.

O halde hiçbir çalışan ihmalkar değildir.

İrca edilen kıyas:

Her çalışan başarır. (K.Ö)

Hiçbir başarılı ihmalkâr değildir. (B.Ö)

O halde hiçbir çalışan ihmalkâr değildir.

II. ŞEKLİN I. MODUNUN I. ŐEKLE İRCA:

İKİNCİ YOL

- Bu modun sonucu, kıyastaki sonucun çelişğinin doğru olmadığı ispat edilerek kontrol edilir. Bu da şöyle yapılır:
- Asıl kıyasın sonucunun çelişğİ alınır ve küçük önerme yapılır.
- Asıl kıyastaki tümel öncül de büyük öncül yapılır.
- Eğer sonuç farklı çıkarsa asıl kıyastaki sonuç doğrudur demektir.

Asıl Kıyas:

Hiçbir insan hörgüçlü değildir.

Her deve hörgüçlüdür.

O halde hiçbir insan deve değildir.

Hulf Yolu:

Bazı insanlar devedir.

(Asıl kıyasın sonucunun çelişğİ)

Her deve hörgüçlüdür.

(Asıl kıyasın B. Ö'ü)

O halde bazı insanlar hörgüçlüdür.

II. ŞEKLİN 2. MODU:

K.Ö. tñmel olumsuz, B. Ö. İse tñmel olumludur.
Sonuç ise tñmel olumsuzdur.

Hiçbir mñmkñn daimi değildir.
Her hakk daimidir.
O halde hiçbir mñmkñn hakk değildir.

Hiçbir cemad hareketli değildir.
Her canlı hareketlidir.
O halde hiçbir cemad canlı değildir.

II. ŞEKLİN 2. MODUNUN I. ŐEKLE İRCA: BİRİNCİ YOL

1. Olumsuz (olan **küçük**) **öncül döndürölür**.
2. Öncüllerin yeri değiştirilir. Yani Küçük Öncül, Büyük Öncülün yerini alır; Büyük Öncülde Küçük öncülün yerini alır.
3. Bu değişiklikle kıyas yapılır ve çıkan sonuç düz döndürölür.

Asıl kıyas:

Hiçbir mümkün daimi değildir.

Her hakk daimidir.

O halde hiçbir mümkün hakk değildir.

İrca edilen kıyas:

Her hakk daimidir.

(Yukarıda Büyük öncüldü Őimdi küçük öncül yapıldı.)

Hiçbir daimi mümkün değildir.

(Düz döndürölüdü ve büyük öncül yapıldı)

O halde hiçbir hakk mümkün değildir.

(Çıkan bu sonucu düz döndürölüdümüzde asıl kıyasımızın sonucu elde ederiz: “Hiçbir mümkün hakk değildir.” Eğer asıl önermenin sonucu elde edilmez ise ya asıl kıyasımız yanlıştır. Ya da irca ederken bir yanlıılık yapmışız demektir.

II. ŞEKLİN 2. MODUNUN I. ŐEKLE İRCADA İKİNCİ YOLU:

- Bu modun sonucu, kıyastaki sonucun çelişğinin doğru olmadığı ispat edilerek kontrol edilir. Bu da şöyle yapılır:
- Asıl kıyasın sonucunun çelişğİ alınır ve küçük önerme yapılır.
- Asıl kıyastaki tümel öncül de büyük öncül yapılır.
- Eğer sonuç farklı çıkarsa asıl kıyastaki sonuç doğrudur demektir.

Asıl Kıyas:

Hiçbir mümkün bizatihi vacibu'l-vucud değildir.

Hakk Teâlâ, bizatihi vacibu'l-vucuddur.

O halde hiçbir mümkün Hakk Tâlâ değildir.

Hulf Yolu:

Bazı mümkünler Hakk Teâlâ'dır.

(Asıl kıyasın sonucunun çelişğİ K. Ö. yapıldı.)

Hakk Teâlâ bizatihi vacibu'l-vucuddur.

(Asıl kıyasın B. Ö.'ü)

O halde bazı mümkünler bizatihi vacibu'l-vucuddur.

II. ŞEKLİN 3. MODU:

K. Ő. Tikel olumlu, B. Ő. Tümel olumsuzdur ve sonuç, tikel olumsuz çıkar.

Bazı salavât vaciptir.

Hiçbir müstehab vacib değildir.

O halde bazı salavât müstehap değildir.

Bazı madenler altındır.

Hiçbir gümüş altın değildir.

O halde bazı madenler gümüş değildir.

II. ŞEKLİN 3. MODUNUN I. ŐEKLE İRCA: BİRİNCİ YOL

-Sadece büyük öncül döndürölür ve kıyas tekrar yapılır.

Asıl kıyas:

Bazı madenler altındır.

Hiçbir gümüş altın değildir.

O halde bazı madenler gümüş değildir.

İrca edilen kıyas:

Bazı madenler altındır.

Hiçbir altın gümüş değildir.

O halde bazı madenler gümüş değildir.

Dikkat edilecek olursa büyük öncülü değiştirdiğimiz halde asıl kıyasımızın sonucunu elde ettik. Bu da asıl kıyasımızın sonucunun doğru olduğu anlamına gelir.

II. ŞEKLİN 3. MODUNUN I. ŐEKLE İRCA: İKİNCİ YOLU

- Bu modun sonucu, kıyastaki sonucun çelişğinin doğru olmadığı ispat edilerek kontrol edilir. Bu da şöyle yapılır:
- Asıl kıyasın sonucunun çelişğİ alınır ve küçük önerme yapılır.
- Asıl kıyastaki tümel öncül de büyük öncül yapılır.
- Eğer sonuç farklı çıkarsa asıl kıyastaki sonuç doğrudur demektir.

Asıl Kıyas:

Bazı madenler altındır.

Hiçbir gümüş altın değildir.

O halde bazı madenler gümüş değildir.

Hulf Yolu:

Her maden gümüştür.

(Asıl kıyasın sonucun çelişğİ K. Ö. yapıldı)

Hiçbir gümüş altın değildir.

(Asıl kıyasın B. Ö.'ü aynen yerinde kaldı)

O halde hiçbir maden altın değildir.

II. ŞEKLİN 4. MODU:

K. Ő. Tikel olumsuz, B. Ő. ise tümel olumlu olur.
Sonuç da tikel olumsuz olur.

Bazı cisimler maden değildir.
Her altın madendir.
Bazı cisimler altın değildir.

Bazı insanlar cemad değildir.
Her taş cemaddır.
O halde bazı insanlar taş değildir.

Bazı insanlar güvenilir değildir.
Her mü'min güvenilirdir.
O halde bazı insanlar güvenilir değildir.

Bazı mutlkâ-i âmmeler, daime değildir.
Her zarûre-i zatiyye, dâimedir.
O halde bazı mutlakâi- âmme, zarûre-i z3atiyye değildir.

II. ŞEKLİN 4. MODUNUN I. ŐEKLE İRCA: BİRİNCİ YOL

- Bu modun sonucu, kıyastaki sonucun çelişğinin doğru olmadığı ispat edilerek kontrol edilir. Öncüllerden biri döndürülerek kontrol edilemez. Bu da şöyle yapılır:
- Asıl kıyasın sonucunun çelişğı alınır ve küçük öncül yapılır.
- Asıl kıyastaki tümel öncül de büyük öncül yapılır.
- Eğer sonuç farklı çıkarsa asıl kıyastaki sonuç doğrudur demektir.

Asıl kıyas:

Bazı insanlar güvenilir değildir.

Her mü'min güvenilirdir.

O halde bazı insanlar mü'min değildir. (Çelişğı
alınır K.Ö. yapılacak)

Kontrol Edilen Kıyas:

Her insan mü'mindir.

Her mü'min güvenilirdir.

O halde her insan güvenilirdir.

Kontrol işlemimizde kıyasın sonucu asıl kıyasımız ile aynı sonucu vermediğı için asıl kıyasın sonucunun doğru olduğı anlamına gelir.

İKİNCİ ŞEKLİN ŞARTLARI HAKKINDA

AÇIKLAMA

Bu şekilde orta terim, her iki öncülde de yüklem olarak bulunmaktadır. Kıyasta da amaç, büyük terimin taşıdığı hükmü orta terim aracılığı ile küçük terime götürmek olduğu için kıyasın sonucunda, sonucun konusu küçük terim, sonucun yüklemi de büyük terim olmaktadır. Dolayısı ile buradaki durum şu oluyor: Orta terim her iki öncülde de yüklem olduğu için sonucun konusu olan küçük terimin yeri değişmemiştir. Ancak sonucun yüklemi olan büyük terim, büyük öncülde konudur. Yani olması gereken tabii yerinde değildir. Bundan dolayı ikinci şekil, değer bakımından ikinci sıradadır. Sonucun konusu olan küçük terim küçük öncülde konu olduğu için, yani kendi yerinde olduğu için üçüncü şekilden değer bakımından üstündür, birinci şekilden sonradır.

1. İki öncül nitelik bakımından farklı olmalıdır, yani öncüllerden biri kesinlikle olumsuz olmalıdır, ancak tümel olumsuz veya tikel olumsuz olup olmaması önemli değildir: Şöyle açıklanabilir:

- Zaten her ikisi de olumsuz olursa, genel kıyas kuralı gereği kıyas sonuç vermez.
- Her ikisi de tümel olursa yine sonuç vermez. Sebebi ise şudur: Mantık aksiyomu gereği olumlu önermelerin yüklemeleri tikel kabul

edilmektedir; yani yüklemeleri dağıtılmamış olmaktadır. Dolayısı ile bu şekilde orta terim her iki öncülde de yüklem olduğu için, her iki öncül de olumlu olursa iki tikel öncül olmuş olurlar ki, genel kıyas kuralı gereği iki tikel öncülden sonuç çıkmaz. Çünkü büyük terimin taşıdığı hükmün küçük terime ait olup olmadığı bilinemez. Yani orta terim görevini yapamaz.

Ör: 1

Hiçbir insan taş değildir.

Hiçbir at taş değildir.

Hiçbir insan at değildir.

Ö: 2

Her insan canlıdır.

Her at canlıdır.

O halde her insan attır.

Ör: 3

Hiçbir natık taş değildir.

Hiçbir insan taş değildir.

Hiçbir insan natık değildir.

Ör: 4

Her insan canlıdır.

Her natık canlıdır.

O halde her insan natıktır.

2. **Büyük öncül tümel olmalıdır:**

- Tümel olumlu veya olumsuz olabilir fark etmez, ama mutlaka tümel olmalıdır. Büyük öncül tikel olursa, kıyasın sonucunun kapsamı öncüllerinden fazla olur; bu da genel kıyas kurallarına aykırı bir durumdur.
- İlâveten, eğer büyük öncül tikel olursa küçük terim ile büyük terimin birbiri ile bağlantısı olup olmadığı durumu bilinemez.

Ör: 1

Hiçbir insan taş değildir.

Bazı natık taşır.

O halde bazı insanlar natık değildir.

Ör: 2

Her insan canlıdır.

Bazı natık canlı değildir.

O halde bazı insanlar natık değildir.

Ör: 3

Her insan yıkanır.

Her manda yıkanır.

O halde her insan mandadır.

Ör: 4

X Müslüman değildir.

Bazı insanlar Müslümandır.

X insan değildir.